

מקסים גילן

שיר שבח דידקטי

רוֹאֵה בּוֹ מִבְּגַד קָטָן.
 אֵינּוּ מוֹלֵךְ בְּכַתְּתוֹ.
 אֲשֶׁרִי מְרַצֵּה אֲשֶׁר בּוֹרֵא
 חָלוּם וְלֹא סֵתֶם דַּעַת.
 פּוֹתַח מַחַ וְשׁוֹנֵא
 לְקִטּוֹף מְבַלֵּי לְטַעַת.
 אֲשֶׁרִי הֶרֶשׁ, אֲשֶׁרִי הִדַּל
 שְׁלֹא נִשְׁבַּר, שְׁלֹא חִדַּל
 לְהֶאֱבֹק. לֹא הִסְתַּפֵּק
 בְּשִׁחַד הַנְּתִיב הַקָּל.
 אֲשֶׁרִי הֶאֱרִץ אֲנוּסֵת-
 כְּבִישִׁים, כְּבוּשׁ, כְּעוֹר, יְאוּשׁ:
 זֶה הֶרְכוּשׁ הַלֵּא-נְטוּשׁ
 עוֹד נִחְלַק כְּמוֹ מֵתַת.
 אֲשֶׁרִי עֲבָרִי מֵהַפְּכֵן
 שְׁלֹא מְשָׁלִים וּמְשַׁנֵּה
 גַּם מְצִיאוֹת וְגַם עֲצָמוֹ.
 מְמַצֵּא פֶה מְחַדֵּשׁ עֲמוֹ.
 אֲשֶׁרִי הֶעֱרַבִי, מוֹרֵד
 גַּם בִּי, גַּם בְּשִׁלְיֵי-רְאִים
 תְּמִיד נִדְכָּא אֶךְ לֹא בּוֹדֵד
 סוֹמוּד-שׁוֹרֵד. כְּמוֹ לְהִכְעִים.
 אֲשֶׁרִי הֶאֱשׁ, מֵהַפְּכָה
 לְמִרּוֹת הַכֵּל הֵנָּה הוּא בָּא
 הָאִישׁ עֲטוּר גְּלִימַת-הָאֵשׁ
 שׁוֹב קָם כְּאֵן מוֹל כּוֹבֵשׁ בּוֹאֵשׁ.

אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר שִׁחַרַר
 עֲצָמוֹ מִכְּלֵא שֶׁל מְלִים
 וְהֶאֱשָׁה אֲשֶׁר כְּלָאָה
 עֲצָמָה בְּכֵלֵא שֶׁל חוּשִׁים.
 אֲשֶׁרִי נֶעַר נוֹדֵד, בּוֹדֵד
 שְׁחִי וְחֹשׁ. לֹא הֶתְאֲבַד.
 וְנִעְרָה שְׁלֹא רִצְתָה
 לְחַיּוֹת תַּחְתּוֹ כְּמוֹ שִׁפְחָה.
 אֲשֶׁרִי, אֲשֶׁרִי הֶאֱבִינָה
 שֶׁל בְּתוּלָה וְשֶׁל זוֹנָה
 אֲשֶׁרִי הוּא הַסְּפוּק, גְּבָרִי
 אֲשֶׁר גּוֹעֵשׁ בְּךָ וּבִי.
 אֲשֶׁרִי הוּא הַחֲתוּל, שׁוֹכֵב
 אֲכוֹר בְּתַמְמוֹת שִׁחַק.
 וְהֶעֱכָרְךָ, אֶפְרַיִם כִּי רָעַב
 בְּחַר לְבָרַח. מִתַּחֲמֵק.
 אֲשֶׁרִי הִילֵד הֶעֱקֵשׁ
 שׁוֹבֵר כְּלִים וְלֹא חוּשִׁים.
 גְּמַלְט, בּוֹכָה וּמִתְיַאֵשׁ
 חוֹזֵר לָאֵב לְלַמּוֹד מְלִים.
 אֲשֶׁרִי הָאֵם. אֶהְבֵּתָה
 לְכָל הָאֶרֶץ לְתַנּוּק
 לֹא רָאֵתָה בּוֹ רְכוּשָׁה:
 רַק פְּקָדוֹן מְתוּק.
 אֲשֶׁרִי מוֹרָה וּמְחַנֵּךְ
 שְׁלֹא רוֹדֵה בְּתַלְמִידוֹ

"הכתר" כתב יד עתיק של התנ"ך שהיה ברשות חלב, והרמב"ם סמך עליו את ידיו.

הנין, זה הדור הרביעי, נוטש כבר את חלב ויצא לפגוש את העולם החדש בעקבית מתקני עולם. בפריס, הוא עימד בראש מרד הסטודנטים ובא חשבין עם הפילוסוף הגדול (סארטר) עד שבאה הנסיעה לארץ ישראל הגירמת לי טלטלה נפשית, והנידה שב למקורי. בניגוד לאמנון שמוש, שגיבירי מתרחקים ממסורת ונאמנות ליהדות, מחויר חיים סבתו את הבן האובך בבואו אל הכותל. "לימים אמר רפאל מנחם (המכונה מקס): הרבה שאלית טורדית היו לי, והרבה ספקית אמיתיים, אלא שבכל ברכה יברכה שהתחנן בה החכם בדרך אל הכיתל המערבי, הרגשתי שנפתר לי ספק אחד עד שבירכתני על התורה, יהרגשתי שאין לי עוד מה שאשאל" (ענ' 140). כך מסיים חיים סבתו הסיפור "הריש מתיבתא בישיבת מעלה אדומים" הדיים, את סיפור המוסר המהויר עטרה ליושנה. מה שהיתה דאבלין לגיימס ג'ויס, היא חלב והכמיה לחיים סבתו, כגאוות בני ארם-ציבא המשתבחים בעירם ובייחודם. הסיפור על אר"ץ וחכמיה, הוא סיפור נוסטלגי על הבית המשפחתי יהסב הלביש קופטאן, שספר מדרש פתוח תמיד לפניו. הדיבור הוא פרי מחשבה של גימטריאות ונוטריקון והסב הוא כמעין המתגבר הצולל לעומקן של סוגיות יתיספות.

בנובלה "אמת מארץ תצמח" תוהה הסיפור הנכר על ספר הפסקים שכתב סבו, אשר נגנו על ידי ראשי הקהילה ורעש גדול נעשה בעיר. סיפור זה מתאר כמעין סיפור בלשי את הדרך בה נמצא הספר בירושלים ובו מתגלה המחלוקת בקשר לאמירת מזמור. פרשה עלומה המוצאת את פתרונה ומעידה על הפרובלמטיקה הרבנית בקהילות ישראל.

בנובלה השלישית, "שברי לוחות", חוור המחבר לקשור כתרים לחכמי ארם-צובא שבעלי מופתים היו, שאחד נקרא "סבא דמשפטים" והשני "מר דעובדא". אחד נחשב כ"חכם מעיין" והשני כ"מעיין פשטן", ומעל כולם הסב שהיה דרשן ומחבב תורה על ישראל ונטע בהם אמונה, וזו היא גם דרכו של המחבר-הדובר, המרבה תגין לדרשת הכתוב, הפותח בפסוק ומערים עליו קישוטי לשון, והרי לפניכם מלים שנוצצות כמרגליות ומשפטים הקולחים כמים זכים. כל זה קורה בגולה, בחלב של ארם-צובא, אך כשחכמים באים לארץ-ישראל פנה הודם, פנה זיוום, פנה הדרם, ועל כך באה הקינה הגדולה על המעברה ועל המריבה ועל ירידת הכבוד.

עם סיפורי חיים סבתו, אנו חוזרים לדיון על אמנות ואמונה, שעלה עם הופעת ספריו של ש"י עגנון, כלומר הדיון בבעיה של החוויה הדתית; ועגנון הוא אשר קבע נוסח מנהג יראים. כל עוד תיאר את יהדות גלציה הוא העלה מאורות היהדות

אנו חיים, יצטרך להתמודד, בדרך העיצוב האמנותי, עם התהום שבין ערכי ספרות לדת. זוהי הבעיה שבין תמול שלשום והיום.

אברהם בלאט

סבתו נשאר עדיין בצד ועוסק בכרוניקה משפחתית וקהילתית, ולכן מסכתו קשורה בחוטי צבעונין בנוסח של "בלבב ימים", אך כשיבוא לרקום את המארג הגדול של המציאות בה

המסורתית אך ככל שירד לריאליה, כי לא מצא פתרון לספרות דתית, כי הצוף האמנותי חייב אותו להבין לרוחו של ירוחם חופשי או של סבאסטיאן מונטאג, ומעבר לכך, חיים